

HUDUDIIY INVESTITSION IMKONIYATLARNI SAMARALI BOSHQARISH VA INVESTITSION JOZIBADORLIKNI OSHIRISH

Muminov Akmal Tulkunovich

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti
mustaqil tadqiqotchi,

Annotatsiya

Maqolada hududiy investitsion imkoniyatlarni samarali boshqarish va investitsion jozibadorlikni rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Unda davlat siyosatining huquqiy, ma'muriy va iqtisodiy vositalari orqali investitsion muhitni yaxshilash va hududiy iqtisodiy nomutanosibliklarni kamaytirish yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: investitsion muhit, investitsion jozibadorlik, hududiy imkoniyatlar, iqtisodiy siyosat, moliyaviy resurslar, investitsion strategiya.

Аннотация

В статье рассматриваются вопросы эффективного управления региональными инвестиционными возможностями и развития инвестиционной привлекательности. Освещаются направления совершенствования инвестиционного климата посредством правовых, административных и экономических инструментов государственной политики. Особое внимание уделено снижению региональных экономических дисбалансов и рациональному распределению финансовых ресурсов в контексте реализации инвестиционных стратегий.

Ключевые слова: инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, региональные возможности, экономическая политика, финансовые ресурсы, инвестиционная стратегия

Abstract

The article analyzes issues of effective management of regional investment opportunities and the development of investment attractiveness. It highlights the improvement of the investment climate through legal, administrative, and economic instruments of state policy. Special attention is given to reducing regional economic disparities and ensuring the efficient allocation of financial resources within the framework of investment strategies.

Keywords: investment climate, investment attractiveness, regional opportunities, economic policy, financial resources, investment strategy

Investitsion muhit jozibadorligini boshqarishning asosiy maqsadi – iqtisodiyotning umumiy tuzilmasiga bilvosita ta'sir ko'rsatish orqali uning barqaror va samarali rivojlanishini ta'minlashdan iboratdir. Bu jarayon to'g'ridan-to'g'ri ma'muriy usullardan ko'ra, asosan turli xil tartibga soluvchi vositalar yordamida amalga oshiriladi. Investitsion siyosat esa davlat tomonidan mamlakat miqyosida hamda alohida tarmoqlar doirasida yuritiladigan chuqur o'ylangan chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi.

Ushbu siyosatning muhim vazifalaridan biri – kapitalni qayta taqsimlash mexanizmlari orqali iqtisodiyot tarmoqlari va hududlari o'rtasidagi asossiz farqlarni

yumshatishdir. Bu esa investitsiya resurslarini samarali yoʻnaltirish, ustuvor sohalarni qoʻllab-quvvatlash va hududlar oʻrtasidagi iqtisodiy nomutanosibliklarni qisqartirish imkonini beradi. Natijada, milliy iqtisodiyotning eng maqbul va barqaror tuzilishi shakllantiriladi, uzoq muddatli istiqbolda mamlakatning investitsiyaviy jozibadorligi va raqobatbardoshligi oshadi.

Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish uslublari keng qamrovli boʻlib, umumiy maʼnoda investitsion muhit jozibadorligini boshqarish turli mexanizmlar va vositalarga tayanadi. Ular orasida eng muhimlari qonuniy-huquqiy, maʼmuriy va iqtisodiy uslublari hisoblanadi.

Qonuniy-huquqiy jihatdan tartibga solish – investitsion muhitni takomillashtirishning asosiy yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Bu usul orqali davlat investitsion jarayonlarda barqarorlik va shaffoflikni taʼminlaydi, qonunchilik bazasini doimiy ravishda yangilab va takomillashtirib boradi. Xususan, investitsiyalarni himoya qilish, tadbirkorlik subyektlari uchun teng sharoit yaratish, xorijiy va mahalliy investorlar huquqlarini kafolatlash kabi yoʻnalishlarda qonunchilik asoslari yaratiladi.

Maʼmuriy tartibga solish – davlatning investitsion jarayonlarda toʻgʻridan-toʻgʻri ishtirokini ifodalaydi. Bu usul ishlab chiqaruvchilar va isteʼmolchilarning iqtisodiy munosabatlariga muayyan chegaralar qoʻyishni oʻz ichiga oladi.

Iqtisodiy tartibga solish uslublari esa koʻproq bozor mexanizmlariga taʼsir koʻrsatishga yoʻnaltirilgan. Davlat yalpi talab va yalpi taklifga taʼsir koʻrsatish orqali iqtisodiy muvozanatni taʼminlaydi. Bu jarayonda asosan ikki yirik siyosat turidan foydalaniladi:

- Pul-kredit siyosati – iqtisodiyotga asosan bilvosita taʼsir koʻrsatadi, inflyatsiyani nazorat qilish, pul massasini tartibga solish, kredit resurslarini boshqarish orqali investitsiya muhitini barqarorlashtiradi.

- Soliq-byudjet siyosati – soliq imtiyozlari, subsidiyalar, davlat xarajatlari va byudjet taqsimoti orqali investitsiya jarayonlariga taʼsir koʻrsatadi.

Shu tariqa, iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishda toʻgʻridan-toʻgʻri vositalar (maʼmuriy cheklovlar, davlat nazorati) bilan bir qatorda, bilvosita vositalar (soliq va pul-kredit siyosati, bozor mexanizmlariga taʼsir) ham keng qoʻllaniladi. Bu esa investitsion muhit jozibadorligini oshirish va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini taʼminlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Davlatning iqtisodiyotdagi ishtiroki va uning rivojlanishiga taʼsiri turli shakllarda namoyon boʻladi. Toʻgʻridan-toʻgʻri taʼsir koʻrsatish usullari quyidagilarni oʻz ichiga oladi:

1. Aniq tarmoqlarga investitsiyalarni jalb qilish – strategik ahamiyatga ega sohalarga davlat kapitalini yoʻnaltirish orqali tarmoqlarning rivojlanishini ragʻbatlantirish. Masalan, energetika, transport infratuzilmasi, axborot texnologiyalari kabi sohalarni davlat investitsiyalari yordamida qoʻllab-quvvatlash.

2. Tarmoq va mintaqaviy rivojlantirish dasturlarini amalga oshirish – davlat tomonidan ishlab chiqilgan maqsadli dasturlar orqali hududiy iqtisodiyotni muvozanatli rivojlantirish, hududlar oʻrtasidagi iqtisodiy nomutanosiblikni kamaytirish va ijtimoiy infratuzilmani yaxshilash.

3. Eksport va import jarayonlariga ta'sir ko'rsatish – tashqi iqtisodiy faoliyatni tartibga solish orqali milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ta'minlash. Bu bojxona to'lovlari, tarif va notarif choralar, eksportni rag'batlantirish yoki importni cheklash vositalarida o'z aksini topadi.

4. Milliy bozorga ta'sir ko'rsatish – ichki bozorda narxlar barqarorligini ta'minlash, strategik tovarlar va xizmatlar taklifini nazorat qilish, inflyatsiya darajasini pasaytirish va aholi manfaatlarini himoya qilish.

Davlatning iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatishi, umuman olganda, ikki yo'nalish orqali amalga oshiriladi:

- Davlat tadbirkorligini rivojlantirish – davlat korxonalarini tashkil etish va ular orqali iqtisodiyotning muayyan tarmoqlarini to'g'ridan-to'g'ri qo'llab-quvvatlash.

- Nodavlat sektorini qo'llab-quvvatlash – xususiy korxonalarga subsidiyalar, imtiyozli kreditlar, soliq yengilliklari va investitsiyaviy qo'llab-quvvatlash shaklida amalga oshiriladi.

Shu bilan birga, davlat iqtisodiyotning istiqbolli yo'nalishlarini belgilashda fan-texnika taraqqiyotini ta'minlovchi yuqori malakali kadrlar tayyorlashni ham o'z zimmasiga oladi. Aksar hollarda davlat milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli strategiyasi bilan uzviy bog'liq bo'lgan sohalarni moliyalashtirishga ustuvor ahamiyat qaratadi. Bu esa davlatning iqtisodiy siyosatdagi yo'nalishini aniq belgilash va rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solishda turli iqtisodiy vositalardan foydalaniladi. Jumladan, kredit siyosati iqtisodiy jarayonlarga quyidagicha ta'sir ko'rsatadi:

- tijorat banklari uchun zaxira me'yorlarini belgilash orqali pul massasini tartibga solish;

- markaziy bank tomonidan qayta moliyalashtirish stavkasini belgilash, ya'ni kreditlar qiymati va foiz stavkalariga ta'sir ko'rsatish;

- milliy valyutani barqarorlashtirish maqsadida valyuta bozorida intervensiyalar o'tkazish.

Bu vositalar orqali davlat iqtisodiyotdagi investitsion muhitga, ishlab chiqarish jarayonlariga va milliy bozor barqarorligiga bilvosita ta'sir ko'rsatadi.

Mamlakatning byudjet siyosatini samarali boshqarishda davlat moliyaviy resurslaridan to'g'ri va oqilona foydalanishga alohida e'tibor qaratiladi. Bu jarayonda quyidagi yo'nalishlar ustuvor ahamiyat kasb etadi:

1. Byudjet xarajatlarining maqsadga muvofiqligi – davlat xarajatlari milliy iqtisodiyotni rivojlantirish, ijtimoiy sohalarni qo'llab-quvvatlash va aholi farovonligini oshirishga yo'naltirilishi lozim. Har bir xarajatning samaradorligi baholanib, ortiqcha va asossiz sarf-xarajatlar qisqartiriladi.

2. Davlat xaridlarini amalga oshirishning shaffof mexanizmi – davlat buyurtmalari va xarid jarayonlarida ochiqlikni ta'minlash, tender va elektron savdolar orqali raqobat muhitini shakllantirish. Bu, o'z navbatida, moliyaviy resurslardan samarali foydalanish va korrupsiya holatlarini kamaytirishga xizmat qiladi.

3. Davlat obligatsiyalari va zayomlarini muomalaga kiritish – davlat qarz

instrumentlaridan oqilona foydalanish orqali byudjet taqchilligini moliyalashtirish, ichki va tashqi moliya bozoridan resurslar jalb qilish. Bu vositalar moliya bozorini rivojlantirish va milliy iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Investitsion muhit jozibadorligini boshqarish mamlakat, tarmoq va alohida korxonalar faoliyatida turli shakllarda amalga oshiriladi. Bu jarayon investitsiya faoliyatining maqsad va vazifalariga qarab farqlanadi. Tarixiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ushbu sohadagi ko'pgina tadqiqotlar, avvalo, biznes jarayonlarida investitsion salohiyatdan foydalanishning tarkibiy va funksional jihatlariga qaratilgan. Biroq, investitsion muhitning haqiqiy jozibadorligini baholash va uni samarali boshqarish uchun faqat tarkibiy yoki funksional omillarni emas, balki investitsiya faoliyatini tashkil etish, uni amalga oshirish va boshqarishning tizimli jihatlarini ham chuqur o'rganish zarur.

O'zbekiston sharoitida investitsion jozibadorlik darajasi hududlar kesimida bir xil emas, balki turlicha namoyon bo'ladi. Ayrim viloyatlarda investitsiyalarni qabul qilish imkoniyatlari yuqori bo'lsa, boshqa hududlarda resurslar yetarli darajada jalb qilinmagan holda qolmoqda. Shu boisdan, hududlardagi investitsion muhit holatini va undagi tarkibiy o'zgarishlarni muntazam tahlil qilib borish muhim ahamiyatga ega. Bu orqali hududiy investitsion imkoniyatlar hamda investitsion sig'im aniqlanadi va ular asosida investitsiyalarni jalb etishga oid samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish mumkin bo'ladi.

Investitsion va moliyaviy faollikni samarali boshqarish uchun quyidagi ustuvor vazifalarni amalga oshirish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

- Moliyaviy resurslarning shakllanish xususiyatlarini aniqlash – ichki va tashqi manbalar hisobiga investitsiya resurslarini jalb qilish mexanizmlarini tahlil qilish.
- Investitsiyaviy faollikni ta'minlovchi asosiy resurslar manbalarini boshqarish – bank sektori, moliya bozorlari, davlat byudjet mablag'lari hamda xorijiy sarmoyalarni jalb etish imkoniyatlarini baholash.
- Zamonaviy baholash usullarini joriy etish – moliyaviy va investitsion faollikni baholashda xalqaro standartlarga asoslangan ko'rsatkichlardan foydalanish.
- Investitsion muhit va jozibadorlik darajasini baholash – hududiy infratuzilma, qonunchilik bazasi, bozor salohiyati va kadrlar resurslari nuqtai nazaridan tahlil olib borish.
- Ichki moliyaviy resurslardan foydalanish yo'nalishlarini belgilash – mahalliy imkoniyatlarni maksimal darajada ishga solish orqali tashqi sarmoyaga bo'lgan ortiqcha qaramlikni kamaytirish.
- Investitsion siyosat va jozibadorlikni oshirish strategiyasini ishlab chiqish – uzoq muddatli istiqbolga mo'ljallangan, hududiy va tarmoq xususiyatlarini hisobga olgan holda samarali strategiyalarni shakllantirish.

Ushbu vazifalarning amalga oshirilishi, bir tomondan, mamlakatda investitsiyalarni samarali taqsimlash va resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlasa, ikkinchi tomondan, hududiy iqtisodiy rivojlanishdagi disbalansni kamaytirishga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Мустафакулов Ш. Инвестицион жозибадорлик: моҳияти, таркиби ва баҳолаш мезонлари //Nordic_Press. – 2024. – Т. 2. – №. 0002.
2. Каримов Н. Ўзбекистонда қулай инвестицион муҳитни шакллантириш орқали инвестицион жозибадорликни ошириш истиқболлари //Архив научных исследований. – 2020. – Т. 33. – №. 1.
3. Ражабов Н.Р. Инвестицион муҳит жозибадорлигини баҳолашнинг илмий-услубий жиҳатлари. – 2020.